

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Куцаба Пйотра

на тему: «Фінансове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва»,

представлену на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук за спеціальністю

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Актуальність теми дослідження

В умовах глобалізації і активізації транскордонного руху капіталів актуалізуються проблеми підвищення конкурентоспроможності, ефективності формування й використання інтеграційного потенціалу прикордонних територій та їх позиціонування в світовому економічному просторі. Мобілізація та ефективне використання ресурсного потенціалу прикордонних регіонів й врахування особливостей їх функціонування дозволяють розвивати економічні процеси із використанням гнучких та інноваційних форм фінансування й вирішувати пріоритетні завдання політики їх розвитку. Врегулювання спільних міждержавних проблем потребує взаємоузгоджених та скоординованих дій суб'єктів й учасників транскордонного співробітництва щодо досягнення взаємних вигод та безпеки, гармонізації економічної й соціальної політики, створення локальних ринків товарів, робіт, послуг та технологічних інновацій на прикордонних територіях, реалізації спільних тематичних цілей, завдань, проектів і програм. За таких умов пріоритетним напрямом поглиблення транскордонного співробітництва залишається подальший розвиток механізмів фінансування, впровадження новітніх фінансових інструментів та дієвих методів менеджменту, використання яких повинно забезпечити більш високу ефективність регіональної співпраці країн по обидві сторони спільних кордонів.

Необхідність дослідження теоретичних та методичних засад фінансового забезпечення транскордонного співробітництва і розробка практичних рекомендацій щодо його вдосконалення зумовили своєчасність, наукову новизну

й практичну цінність дисертаційної роботи Куцаба П.

Зв'язок проблеми з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота пов'язана з науковими дослідженнями, що виконувались в ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України", зокрема: "Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад Карпатського регіону в умовах реформування місцевого самоврядування" (номер державної реєстрації 0115U000018); "Ризики бюджетної децентралізації у формуванні фінансового потенціалу територіальних громад Карпатського регіону". Авторський внесок у розробку вказаної тематики полягав в формуванні методичного інструментарію оцінки фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій і дослідженні ключових показників-індикаторів ТКС України та Польщі в рамках економічної, техніко-технологічної, фінансової, освітньої, наукової складових й перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони; обґрунтуванні інструментарію, методів оцінювання й управління ризиками ТКС з виокремленням таких їх видів як: фінансові, стратегічні, операційні, загроз і небезпек, транскордонної дивергенції.

Рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність і новизна

Достовірність та обґрунтованість представлених в роботі висновків та рекомендацій визначається сукупністю отриманих автором наукових результатів. У процесі дослідження дисертантом опрацьовано: 222 літературних та електронних джерела, серед яких фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних учених, присвячені сучасним підходам та проблемним аспектам фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва, законодавчі, нормативні документи України та Польщі, статистичні матеріали Державної служби статистики України та головного статистичного відомства Польщі, офіційні дані прикордонних служб обох країн, матеріали міжнародних організацій, зокрема Європейського Союзу з питань двостороннього,

транскордонного та регіонального співробітництва, офіційні публікації та аналітичні звіти Європейської Комісії та ін.

Обґрунтуванню теоретичних положень, висновків та практичних рекомендацій, які містяться у дисертації, сприяло використання фундаментальних положень сучасних теорій регіоналістики та просторового розвитку, а також загальнонаукових й спеціальних методів і прийомів наукових досліджень: логічного узагальнення, аналізу, синтезу; порівняння, узагальнення і групування, статистичного; системного та функціонального, економіко-математичного моделювання, що зумовило високий рівень об'єктивності проведеного дослідження. Метою роботи досягнуто – обґрунтовано теоретичні засади, розроблено методичні підходи та практичні рекомендації щодо фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва.

Найбільш важливими результатами, що характеризуються новизною і розкривають логіку, складність, повноту і зміст дисертаційної роботи, слід вважати наступні положення.

Дисертантом поглиблено теоретико-концептуальний базис поняття "фінансове забезпечення розвитку ТКС", обґрунтовано його ключові положення, виокремлено основні підходи до систематизації фінансового інструментарію ТКС та удосконалено існуючі підходи до формування механізму фінансового забезпечення ТКС.

В роботі узагальнено наукові підходи до розкриття суті дефініції «транскордонне співробітництво» (с. 25-27), виокремлено його характерні ознаки та принципи (с. 27-29), окреслено типи й моделі (с. 29-31). Визначено основні переваги ТКС, його місце у формуванні доданої вартості (с. 32-33, рис. 1.2) й представлено авторський підхід до визначення суті поняття "фінансове забезпечення ТКС" (с. 36-37, рис. 1.3) з виокремленням основних принципів фінансування (с. 38). Представлено ключові характеристики й відмінності, які характеризують гранти та фінансові інструменти реалізації ТКС (с. 44, табл. 1.1), обґрунтовано їх основні стратегічні переваги для одержувачів коштів, Європейської територіальної співпраці та фінансових посередників (с. 45-46, табл.

1.2). Запропоновано авторський підхід до систематизації фінансового забезпечення транскордонного співробітництва, який має прикладний і комплексний характер та враховує багатогранність напрямів реалізації фінансових інструментів (с. 47-53, табл. 1.3).

Окреслено основні проблемні аспекти фінансового забезпечення ТКС, які потребують додаткового вирішення (с. 54-55) та запропоновано їх групування на стимулятори й дестимулятори (56-57, рис. 1.4). З урахуванням існуючих теоретичних положень (с. 58-60), представлено авторське трактування суті механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва (с. 61).

Вагомим науковим доробком дисертанта є розроблена структурна схема механізму фінансового забезпечення ТКС (с. 62, рис. 1.5) з виокремленням організаційно-економічних засад його розвитку та складових, до яких віднесено: форми, методи, важелі, інструменти, а також нормативно-правове й інформаційне забезпечення (с. 63-70).

Заслуговує на увагу розроблений в роботі підхід до аналізу та оцінювання інтеграційного потенціалу транскордонного співробітництва на основі систематизації індикаторів розвитку ТКС в розрізі економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки і культури, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони (79-80, рис. 2.1), які дозволяють визначити рівень взаємопроникнення й конвергенції транскордонних регіонів.

Практичну цінність становить запропонований дисертантом порядок обчислення інтегрального показника комплексної оцінки ТКС (81-81, формула 2.1), на основі якого проведено відповідні розрахунки з використанням фактичних даних ТКС України та Польщі (табл. 2.1-2.2, с. 82-90), представлено графічну інтерпретацію рівня конвергенції та проникності ТКС України і Польщі за 2013-2017рр. (рис. 2.3, с. 90), який відображає основні відмінності у рівні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, ступінь їх інтегрованості та достатність фінансового забезпечення ТКС.

Особливу увагу автор приділяє аналізу і оцінці фінансово-економічної

діяльності суб'єктів транскордонного співробітництва з детальним аналізом в межах України та Польщі низки індикаторів: економічних (с. 91-97), техніко-технологічних (с. 97-99), соціальних (с. 99-105), перетину кордонів (с. 105-108), розвитку освіти, науки і культури (109-110), які дозволяють в повній мірі охарактеризувати фінансово-економічний потенціал транскордонного співробітництва.

Дисертантом виокремлено характерні риси сучасного механізму використання коштів в рамках реалізації програм транскордонного співробітництва (с. 111), представлено загальний розподіл обсягів фінансування заходів в рамках тематичних цілей програми "Польща-Білорусь-Україна 2014-2020" (рис. 2.13, с. 120), окреслено основні пріоритети й фінансові інструменти їх реалізації (с. 120-125). Відзначено, що основними індикаторами оцінювання програм є кількісні та якісні параметри досягнення тематичних цілей і визначених цільових орієнтирів, таких як: кількість покращених й збережених об'єктів історичної та культурної спадщини, розвиток транспортної інфраструктури, ефективність і безпека кордонів, мобільності та міграції людей, підвищення пропускної спроможності кордонів. Проаналізовано основні фінансові індикатори розвитку ТКС в рамках співпраці «Україна-Польща» (табл. 2.4, с. 125-129) й констатовано, що основними фінансовими інструментами реалізації транскордонного співробітництва є програми та проекти, які не мають комерційного характеру, а спрямовані за досягнення синергетичного ефекту по обидві сторони спільних кордонів. Відзначено, що представлені фінансові аспекти забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в рамках реалізації співпраці України й Польщі свідчать про збільшення фінансування і позитивні транскордонні ефекти у сфері культурної та історичної спадщини, безпеки, інфраструктури, пунктів перетину спільних кордонів, транспортних послуг, охорони здоров'я тощо (с. 129).

Дисертантом на основі використання лінійної, поліноміальної другого порядку та експоненціальної моделей (с. 135-149) здійснено прогностичні розрахунки основних показників транскордонного співробітництва України та Польщі, які відображають перспективні напрями його розвитку на найближчі роки.

Заслугове на увагу здійснена здобувачем систематизація нормативно-законодавчої бази за рівнем належності та ієрархічності в розрізі мега-, макро-, мезо- й мікрорівнів (табл. 3.3, с. 153-154).

Вагомим доробком здобувача є розробка стратегії транскордонного співробітництва (рис. 3.11, с. 155-163) в рамках якої охарактеризовано його інноваційні форми (табл. 3.4, с. 164-165), систематизовано джерела та інструменти фінансового забезпечення (рис. 3.12, с. 166).

Грунтовними є пропозиції автора щодо врахування у процесі розробки стратегії характерних ризиків ТКС, до яких віднесено фінансові, стратегічні, операційні, ризики загроз і небезпек, ризики транскордонної дивергенції (168-170) й розробки інструментарію ризик-менеджменту ТКС (рис. 3.13, с. 169).

Заслуговують позитивного оцінювання розроблені дисертантом концептуальні засади розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва (рис. 3.14, с. 172), які ґрунтуються на пріоритетних стратегічних напрямках реалізації регіональної політики ЄС та національної з позицій "напряму впливу-результат" й мають практичну спрямованість.

Дисертантом розроблено концептуальну схему фінансового забезпечення ТКС на основі системного підходу з чітким обґрунтуванням мети, завдань, принципів, об'єктів, суб'єктів, джерел фінансування, критеріїв оцінки, їх взаємозв'язку та взаємозалежностей (с. 173-180, рис. 3.15), реалізація якої спрямована на підвищення конкурентоспроможності регіонів та збалансованості їх соціально-економічного розвитку.

Отже, до положень, що відображають наукову новизну дисертаційного дослідження, слід віднести:

- поглиблення сутності поняття "фінансове забезпечення ТКС", яке має комплексний характер й акцентує на його результативності;
- механізм фінансового забезпечення ТКС, який ґрунтується на виокремленні організаційно-економічних засад та специфічного інструментарію, пов'язаного з процедурними аспектами фінансування ТКС;

- удосконалення методичного інструментарію оцінювання інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі визначення індикаторів розвитку ТКС, які систематизовані в розрізі економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки та культури, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони;
- розробку стратегії ТКС, яка включає довгострокові цілі, охоплює механізм фінансування, фінансові інструменти забезпечення та базується на ідентифікації ризиків ТКС;
- класифікацію фінансового інструментарію ТКС з виокремленням нових критеріальних ознак, таких як: нормативно-правова регламентація, участь у проведенні реформ та механізми фінансування, кризові явища й потреба використання інструментів кризового менеджменту, форми надання, сфера реалізації, співвідношення мультиплікативного ефекту і фінансового важеля тощо;
- систематизацію факторів фінансового забезпечення ТКС з виокремленням чинників стимуляторів й дестимуляторів з позицій взаємозв'язку на пряму їх дії на результативність;
- обґрунтування концептуальних напрямів розвитку фінансового забезпечення ТКС, які ґрунтуються на стратегічних пріоритетах реалізації регіональної політики ЄС та національної з позицій "напряму впливу-результат".

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до обґрунтування теоретичних та методичних засад й практичних рекомендацій щодо фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва. Усі наукові результати, які викладені у дисертації й виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Підсумовуючи вищевказане, слід відзначити, що дисертація «Фінансове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва» є завершеною працею, де логічно й змістовно висвітлено наукове обґрунтування підходів та рекомендацій щодо вдосконалення фінансового забезпечення розвитку

транскордонного співробітництва.

Важливість для науки і практики отриманих результатів дослідження та рекомендації щодо їх подальшого використання

Отримані дисертантом результати дослідження мають не лише теоретичне, а й прикладне значення.

Практична значимість роботи полягає в тому, що основні наукові положення доведені автором до рівня методичних рекомендацій, про що свідчать документи, які підтверджують прикладний характер використання результатів дослідження.

Матеріали дисертаційної роботи в частині розробки Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2018-2020 роки та обґрунтування стратегічних напрямів розвитку фінансового забезпечення використано у роботі Департаменту фінансів Львівської облдержадміністрації (довідка № 10-16 від 06.11.2018р.).

Розроблений в дисертації інструментарій щодо оцінювання стану інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі індикаторного підходу впроваджений Інспекцією захисту рослин та насінництва м. Жешува Підкарпатського воєводства Польщі (довідка № 7124 від 19.11.2018р.).

Одержані автором результати наукового дослідження використані в навчальному процесі Вищої техніко-економічної школи імені Броніслава Маркевіча в м. Ярославі при викладанні дисциплін "Регіональна економіка", "Державне регулювання економіки", "Макроекономіка" (довідка № 0-24/18 від 22.11.2018р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

За результатами дисертаційного дослідження автором опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 6,78 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,7 друк. арк., у тому числі 1 публікація у науковому періодичному виданні інших держав, 9 — у наукових фахових виданнях України, з яких 8

включені до міжнародних наукометричних баз; 7 – у матеріалах науково-практичних конференцій, 2 – у інших виданнях. Ознайомлення з публікаціями дозволяє стверджувати, що в них повністю відображені основні положення роботи.

Основні методичні положення, наукові розробки і результати дослідження доповідалися й отримали позитивну оцінку на 7 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях в м. Опале, Львові, Вінниці, Одесі, Черкасах, Києві та ін.

Зміст автореферату, його структура повністю відповідають основним положенням, висновкам і рекомендаціям дисертаційної роботи.

Дискусійні положення і недоліки дисертації

Відзначаючи актуальність обраної теми, наукову новизну результатів дослідження, їх достовірність й практичну значимість, слід вказати на наявність дискусійних положень, окремих недоліків і неточностей у роботі Куцаба П. Суть основних полягає в наступному:

1. Автором розвинуто підхід до систематизації фінансового забезпечення транскордонного співробітництва з виокремлення низки нових критеріальних ознак (табл. 1.3, с. 47-48). Загалом підтримуючи таку позицію дисертанта, доцільно було б більш детально охарактеризувати фінансові інструменти, які стосуються безпосередньо транскордонного співробітництва та інструменти, які стосуються Європейського територіального співробітництва.

2. В роботі акцентовано, що фінансове забезпечення ТКС необхідно розглядати у прямому взаємозв'язку із інвестиційним забезпеченням (с. 66-67). Проте у подальшому в роботі механізм прямого та портфельного інвестування як форми фінансового забезпечення розвитку ТКС залишився поза увагою дисертанта.

3. В роботі запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня транскордонного співробітництва України та Польщі за 2012-2017рр. в розрізі показників індикаторів, що відображають економічну, техніко-технологічну,

фінансову, освіти, науки і культури, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони складові (с. 81-89), який має прикладне значення. Слід зазначити, що вимагає більш детального обґрунтування підхід дисертанта до визначення значень вагових коефіцієнтів, які в подальшому використовуються для розрахунку інтегральних індикаторів (табл. 2.2, с. 88-89) з позицій їх кількісних значень, ступеня пріоритетності і впливу на рівень транскордонної конвергенції.

3. Автором зроблений великий обсяг аналітичної роботи з питань оцінювання фінансово-економічної діяльності суб'єктів транскордонного співробітництва (п. 2.2, с. 91-110) України та Польщі за 2013-2017р. Поруч з цим, в роботі доцільно було б більш детально охарактеризувати соціальну складову транскордонної співпраці й виокремити програми та проекти її реалізації.

4. В роботі представлено характеристику, функціональне призначення та практику застосування інноваційних форм транскордонного співробітництва (табл. 3.4, с. 164-165), таких як транскордонні кластери, публічно-приватне партнерство, клондайкінг, транскордонні промислові зони, транскордонні інноваційні проекти. На нашу думку, такі форми співпраці в рамках ТКС доцільно було б представити у розробленому автором механізмі фінансового забезпечення ТКС.

5. Здобувачем запропоновано етапи та процедуру формування стратегії транскордонного співробітництва (рис. 3.11, с. 156), які відображають чітко визначену послідовність здійснення даного процесу. В рамках дослідження всебічно розкрито процедуру фінансового забезпечення ТКС та інструментів його реалізації. Проте, така вагома частина стратегії як її реалізація, моніторинг, контроль та оцінювання результативності потребує більш повного висвітлення й обґрунтування з позицій досягнення як економічного, так і соціального ефекту.

Зазначені зауваження і недоліки дисертаційної роботи не зменшують загальної цінності і вагомості наукового доробку дисертанта.

Загальний висновок

Ознайомлення з дисертацією Куцаба Пйотра дозволяє зробити висновок, що мета роботи досягнута, поставлені завдання вирішені. Дисертаційна робота "Фінансове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва" є завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми, відзначається науковою новизною, має теоретичне і практичне значення. Основні положення дисертації належним чином висвітлені в опублікованих працях та в авторефераті.

За змістом і оформленням робота відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Куцаб Пйотр заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри економічної кібернетики

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»

Л. І. Дмитришин

